

SOM KRIGSFANGE TIL AFRIKA

Efter Verdenskrigens Udbrud gjorde jeg Turen med igennem Belgien, og i Slaget ved Esternay den 6. September 1914 blev jeg saaret i Armen af en Kugle.

Den første Nat laa jeg sammen med mange andre saarede ude paa Marken; kun en Del af os fik lidt Halm at ligge paa. Den følgende Dag kom jeg til Montmirail, hvor alle større Bygninger var taget i Brug som Feltlazaret, og som alle var overfyldt af baade Tyskere, Fransk-mænd og Englændere. De tyske Tropper blev slaaet tilbage, og om Natten mellem den 7. og 8. September var der heftige Gadekampe i Byen, hvor vi laa, men da vi var helt udmattede, faldt vi i Søvn.

Den 8. September maatte Tyskerne trække sig længere tilbage, men hele Dagen hørtes Geværild og Kanontorden. Granaterne slog ned omkring Hospitalet, og vi maatte saa flytte hen til et andet Sted, hvor der var mere Ro; men ogsaa her blev det senere ugemytligt, idet to Granater slog ned i vort Hospital, dog uden at nogen kom til Skade, men der opstod vild Panik.

Hospitalet var helt overfyldt, og stadig kom flere saarede til, deraf mange af Civilbefolkningen, som var bleven saaret under Kampene i Byen.

Den 9. September maatte Tyskerne trække sig endnu længere tilbage, og vi kom derved ud af Kampomraadet, og op ad Dagen kom Franskmændene saa og tog os til Fange.

I Montmirail blev vi til den 14. September.

Forplejning og Behandling var god. En Sygeplejerske, som var fra Elsass og ellers var Lærerinde, fortalte jeg, at jeg var Dansker. Hun kunde meget godt forstaa Danskernes Stilling, og ved Bortrejsen forærede hun mig et Postkort med Fotografi af en Flok Børn, som hun var Lærerinde for.

Fra Montmirail kom jeg til St. Yriex, hvor vi laa paa en Kaserne.

Her var tysk Sanitetspersonale, som ogsaa var taget til Fange i Marneslaget, sat til at passe de saarede, men paa Grund af Tyskernes Brødsighed blev Forholdene helt forfærdelige. Vi led megen Sult, og dette i Forbindelse med mangelfuld Forbinding og Behandling foraarsagede, at der døde 3 til 5, ja helt op til 7 Mand daglig af Saarstivkrampe.

Her i St. Yriex fik jeg Postforbindelse med mit Hjem, efter at jeg var kommen i Fangenskab.

Den 7. November skulde der sendes en større Transport af dem, som var bleven raske, bort fra St. Yriex. Jeg meldte mig frivilligt; jeg mente ikke at kunne faa det værre, end vi havde det, og da der som Rejsens Maal blev talt om Korsika og Afrika, saa var der ogsaa lidt Udsigt til, at vi kunde faa lidt at se.

Den 8. November 1914 kom vi til Marseille. Vi blev ført ud paa et meget gammelt, forfaldent Fængselsskib i Havnen, og da vi kun havde lidt Halm at ligge paa og intet at dække os til med, frøs vi meget og maatte Natten igennem af og til op at trave for at faa en Smule Varme i Kroppen.

Men den 13. November gik Rejsen saa videre, hvorhen fik vi ikke at vide; vi blev af en mindre Motorbaad sejlet ud til en større Damper, og her blev vi proppet ned i et meget uhyggeligt, snavset og halvmørkt Pakrum. Der blæste en stærk Storm, og en halv Time efter, at vi var sejlet ud, blev vi alle søsyge, og jeg skal love for, at der blev ofret. Stormen blev ved, og Søerne slog oven over Skibet, saa Vandet strømmede ned ad Trapperne til os; det blev en drøj Tur.

Den 14. November om Aftenen lagde vi til i Havnen i Algier og var saa klar over, at Rejsens Maal gjaldt Afrika. Vi blev ført op paa en Kaserne, hvor vi blev bevogtet af de Sorte; det var nogle skumle Fyre.

Næste Morgen fortsatte vi saa Rejsen med Toget. Befolkningen i Algier var os meget fjendtlig sindet og kastede Sten ind i Jernbanevognen til os. De Indfødte derimod var os venligsindede. Sultanen havde erklæret den hellige Krig imod de Allierede, og derfor betragtede alle Muhamedanere Tyskerne som Krigskammerater. Hen imod Aften naaede vi vort foreløbige Bestemmelsessted Tizi Ouzou, en mindre By i Nordafrika. Landskabet var et storslaaet Tropebjerglandskab med Skove, Søer og Vandløb. Flere Steder saa vi pragtfulde Appelsinplantager.

I Tizi Ouzou blev vi til den 7. Januar; vi boede paa en Militærkaserne. Til at begynde med laa vi i Telte, senere kom vi over i Barakkerne. Efter Fangeforhold blev vi ret godt behandlet, og Forplejningen var ogsaa nogenlunde. Vi kunde købe Dadler og Figener meget billigt og spiste mange.

Julen blev der ikke gjort meget ud af. En tysk Feldvebel holdt en Brandtale med omtrent følgende Indhold: Kære Kammerater! Vi maa nu fejre Julen som nogle arme Fanger; hellere havde vi fejret Julen derhjemme, enhver sammen med sine Kære, men allerhelst vilde vi dog have fejret Julen derude paa Slagmarken, for saaledes er det ægte Tysk, — Fangenskab passer os ikke, det er Utsk. Han sluttede med at ønske glædelig Jul.

Vi tre Danskere, Hans Langholz, Henning Henningsen og jeg, kunde jo ikke rigtig følge Feldvebelen op i hans høje Regioner, men trak os tilbage og sang et Par Julesalmer og spiste vort private Juleaftensmaaltid. Vi vidste, at vi i Tankerne var sammen med vore Kære derhjemme og med dem ved Fronten.

I Juletiden havde vi Regntid; det regnede meget stærkt uafbrudt i flere Døgn, saa det blev til store Oversvømmelser. Den 7. Januar var jeg med i en Transport paa 160 Mand, som blev ført op paa Banegaarden, hvor vi som sædvanlig blev puttet i Kreaturvogne, som blev aflaaede. Rejsen gik saa igen videre, uden at vi anede hvorhen. Vi kørte igennem Bjerglandskab (Atlasbjergene), og paa Spidsen af de højeste Bjerge laa der Sne.

Den første Nat og den paafølgende Dags Formiddag kørte vi gennem saa at sige ubeboede Egne. Her saa vi flere store Gede- og Faareflokke. Om Eftermiddagen kom vi dog igennem en Del temmelig godt Agerland. Vi saa her mange meget store, velbyggede Gaarde, hvor de Indvandrede havde bosat sig. Der var mange store, fortrinlige Kornmarker; men Kvæget, vi saa, var ikke godt. De Indfødtes større Gaarde var derimod meget primitive, og de Indfødtes Boliger var nogle forfærdelig usle Hytter, lavet af utilhugne Kampesten og tækket med en Slags Sumpplanter. Mange af Hytterne var halvt nedfaldne, og det

var næsten utroligt, at der kunde bo Mennesker i dem. De Indfødte drev deres Agerbrug paa meget primitiv Maade. Redskaberne var meget daarlige. Vi saa flere Steder, at der var helt op til 7 Dyr spændt for en og samme Plov, Okser, Mulæsler og Heste imellem hinanden.

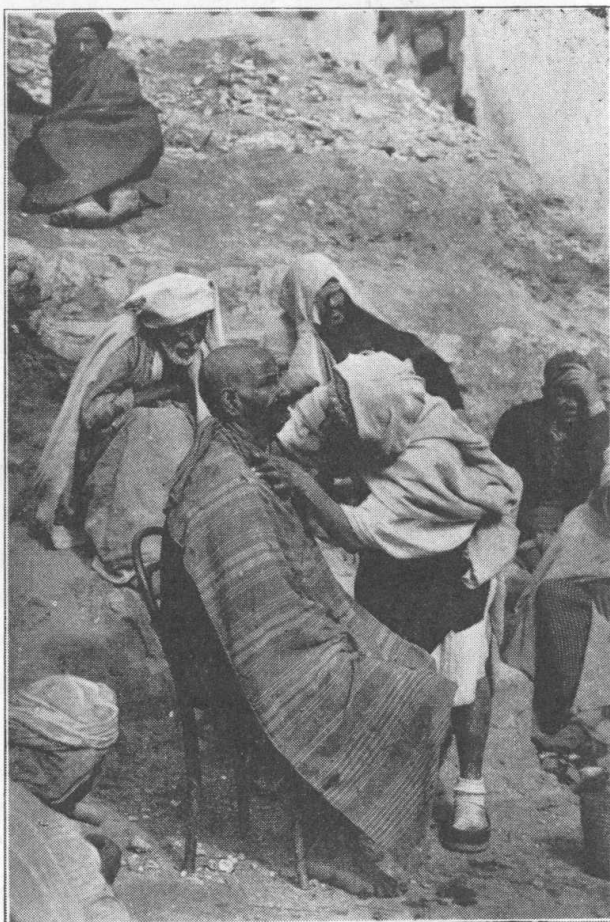
Henimod Aften blev Landskabet mere slet og frugtbart.

Om Aftenen Kl. 11 kom vi til Biskra, en lille By i Udkanten af Ørkenen Sahara. Her gjorde vi Holdt, men vi maatte forblive i de aflaaede Kreaturvogne Natten over (hvem der har lidt Fantasi, kan maaske tænke sig til, hvor hyggeligt der kan være i en Kreaturvogn stopfuld af Mennesker efter to Døgns Forløb), og først næste Morgen fik vi Lov at komme lidt ud og fik lidt varm Kaffe, det første varme, vi fik under hele Rejsen.

Vi skiftede saa Tog og kom ind i rare 3. Klasses Vogne og kørte saa ud i Ørkenen til en Station, som hed Ouenmach, og som laa ved en lille Oase. Her steg vi ud, fik Skovl og Jordhakke udleveret og marcherede saa af Sted ud i Ørkenen. Ingen Vej, ingen Huse eller Hytter og ingen Planter, kun klar Himmel og Sand, saa langt Øjet kunde naa. Nu forstod vi, hvor vi var, og hvad vi skulde, og Humøret var ikke det bedste. Vi havde meget at bære paa, og det blev en drøj Tur.

Efter flere Timers Gang begyndte vi at skimte en Del Telte ude i Horisonten; det var der, vi skulde bo. Langt om længe, trætte og udmattede, naaede vi saa derud, fik lidt Mad og fik vore Telte anvist. Det var Aften, og vi kunde nu lægge os til at hvile, men forinden vi sov ind, grundede vi lidt paa, hvad dette Ørkenliv mon skulde bringe os.

Vi laa pakket som Sild i en Tønde; komme af Tøjet var der ikke Tale om; vi havde kun lidt tørrede Slyngplanter at ligge paa og et Tæppe at dække os til med.

Arabisk Barber i fri Luft.

Ouled-Nailsgade i Biskra.

Næste Morgen skulde vi saa i Gang med Jordhakken og Skovlen. Vi byggede Jernbane, som skulde forbinde Oaserne med hinanden. Vi var her ialt ca. 500 Fanger foruden Vagtmandskabet og Ingeniørerne.

Ogsaa Ørkenen har sin store Skønhed. Underligt betagende var det om Natten at gaa alene ud i Ørkenen. Ude i Verden rasede Krigen, men her var der en Stilhed, som jeg aldrig har kendt før, og en Stjernehimmel saa usigelig klar. Ingen andre Steder i Naturen har jeg mødt en saadan Storhed og Skønhed. Kunde Livet i Ørkenen mange Gange blive trist og tungt, saa er jeg alligevel glad for, at jeg fik Lov til at opleve dette med.

Oaserne, hvoraf en Del er meget store, er meget frugtbare, og saa vidt vi kom, var de bevoksede med Dadelpalmer. De var ogsaa meget smukke og virkede særlig stærkt i Modsætning til Ørkenen.

I Oaserne er Luften mere kølig og fugtig i Modsætning til Luften ude i Ørkenen, hvor den baade er varm og tør, saa man rigtig gaar og længes efter at komme til at indaande en mere kølig og fugtig Luft.

Her i Oaserne lever Araberne; deres Eksistens betinges af Dadelpalmerne. Oasernes Størrelse opgives ikke efter Antal Indbyggere, men efter Antal Palmetræer, og det hedder derfor gerne, at den eller den er Agha (Høvding) over saa og saa mange Palmetræer.

Araberne er som før nævnt Muhamedanere og er meget religiøse. En Dag, jeg kom hen til et Arabertelt for at købe en Kop Mokkakaffe, forsøgte jeg at fremsige nogle muhamedanske Trossætninger, som jeg havde lært af en Bog. Først sagde jeg: »Allah er Gud, og

Muhamed er hans Profet,« og det kan nok være, at de saa paa mig; jeg gentog det saa; de blev helt forbavset, og ved Hjælp af Tegn og Miner spurgte de mig, om jeg var Muhamedaner. Dette maatte jeg benægte, men jeg havde endnu en lille Sætning, der betød: »Men Allah er stor.« Og saa kan det nok være, at de sendte Lovprisninger op til Allah. Nu var min Visdom ogsaa forbi, men jeg fik Lov at komme ind i deres Telte, og dette tillades ellers ikke Fremmede. Siden hen kaldte de mig Muhamedaneren.

I de 6 Maaneder, jeg var i Ørkenen, regnede det kun en Gang. Vi fik en heftig Torden-skylle, men det sker ellers ikke hvert Aar, at det regner, da Regnen holdes tilbage af Atlasbjergkæden.

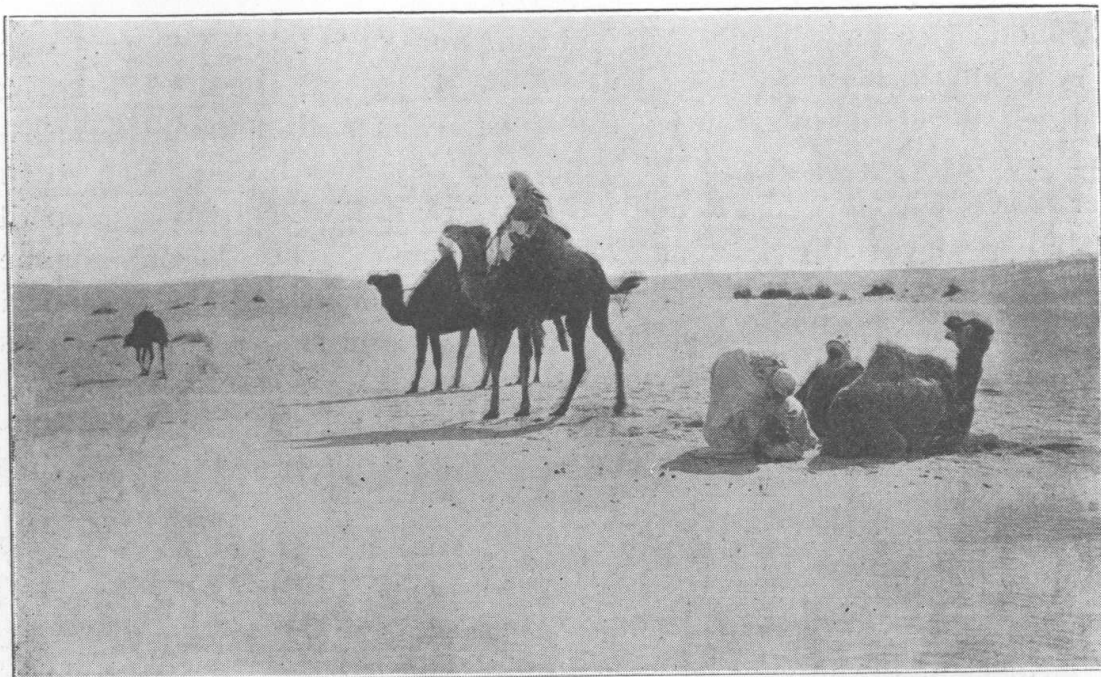
Noget af det uhyggeligste, vi havde, var Sandstormene. Naar en saadan var i Vente, ilede vi alle ind i Teltene, lukkede tæt alle Vegne, lagde os med Tæppet over os og med et Haandklæde, hvorigennem vi lige kunde aande, over Hovedet, og ventede saa, til Stormen var forbi; den varede i Reglen et Par Timer. Det fine Sandstøv trængte ind alle Vegne og lagde sig som et Lag over det hele inde i Teltet.

Vi oplevede ikke saa faa Sandstorme. En Gang blev den særlig slem; det var ved Touggourd. Da rev Stormen alle vore Telte i Stykker; vi søgte saa Læ i et Hus, hvor vi laa til næste Morgen. Under Anvisning af selve Aghaen af Touggourd maatte vi saa til at bygge os nogle Hytter af Palmegrene fra Oasen.

Paa den første Arbejdsplads blev jeg til hen i Marts; da var vi en 50 Mand, som blev sendt 250 km længere ind i Ørkenen til en Oase, som hedder Touggourd, og hvortil der gaar Jernbane. Toget kører dog kun 2 Gange om Ugen. Her skulde vi bygge Stationsbygninger, da disse endnu manglede; Jernbanen var først bygget færdig i 1914. Her arbejdede vi sammen med Araberne under to italienske Bygmestre. I over en Maaned arbejdede jeg sammen med en rigtig sort Svend; vi formede Gibbsfigurer.

Ben-Ganah, Agha (Høvding) af Touggourd.

Ørkenen i Touggourd.

I Modsætning til den første Arbejdsplads, hvor Vandet og for Resten alt, hvad vi skulde bruge, blev bragt os paa Kamelryg, og hvor Tildelingen af Vand var saa lille, at vi knapt kunde faa nok at drikke, Vask var der ikke Tale om, saa havde vi her Vand nok. Men Vandet, som strømmede op af Jorden, var meget saltholdigt og egnede sig meget daarligt til Drikkebrug; vi kunde heller ikke taale det.

Til at begynde med fik vi Vand med Toget nede fra Biskra, som laa 500 km borte fra Touggourd; senere blev vi snydt for Vandet; der var andre, som kunde bruge det.

Man regnede med, at der i Touggourd var ca. 5000 Indbyggere, men ingen vidste det; det var jo Palmetræerne, det kom an paa. Her i Touggourd kom jeg til at spille Skak med Lejrkommandanten, en Bankier fra Paris. En Dag tog han mig og Tolken med ud paa en Udflugt omkring i flere Oaser; vi havde en Araber med, og vi fik en hel Del at se.

Efterhaanden, som Tiden gik, blev Varmen mere og mere uudholdelig, og da vi kom hen i Juni Maaned, kunde vi ikke arbejde mere.

En skønne Dag, den 10. Juni, sagde vi saa Farvel til Touggourd, kom i Toget og kørte tilbage til Biskra. Varmen og det daarlige Drikkevand bevirkede, at over 20 af de 50 Mand straks maatte paa Hospitalet, da vi kom til Biskra. Her i Biskra laa ca. 500 Fanger, og her traf jeg flere Bekendte fra St. Yriex, som senere var sendt til Afrika.

Oasegade i Touggourd.

Under Turen fra Touggourd til Biskra havde vi en sjælden Oplevelse. Vi saa en mere velstillet Araber paa Rejse igennem Ørkenen med alle sine Koner; der var over 100, og de sad i smaa, stærktfarvede Telte, som var spændt paa Ryggen af Kamelerne. Egentlig maatte Kvinderne ikke lade sig se, men da de kom forbi os, saa kunde de ikke dy sig, de skulde kigge lidt ud — de var jo Kvinder. En Del af Kamelerne var belæsset med Bagage, Levnedsmidler m. m.

Far selv sad stolt og majestætisk paa en flot Araberhingst, omgivet af en mindre Stab, som ogsaa var til Hest.

Araberne holder Koner, eftersom de har Raad. Efter de Oplysninger, vi fik, var Prisen paa en ung Kone (12—14 Aar) 500 Francs, men havde de været gift før og var kommen højere op i Alderen, faldt Prisen betydeligt og kunde gaa helt ned til 30 Francs, og først saa var der Muligheder for Smaamanden for at faa sig en Kone.

Ude i Ørkenen fik jeg en kort, men meget hjertelig Hilsen fra N. H. Rasmussen; han skrev, at jeg vilde blive sendt til Frankrig til en Speciallejr for Sønderjyder. Endvidere blev der ogsaa fra Venner i Danmark sendt mig Bøger og Højskolebladet, som jo alt var mig til megen Glæde. Iblandt de særlig trofaste nævner jeg i denne Forbindelse Fru Overgaard, Ladelund, og takker hende hjertelig for udvist Venlighed i en trang Tid.

Et Par Dage efter, at jeg var kommen til Biskra, blev jeg kaldt hen paa Kontoret for Fangelejren.

Store Palmebevoksninger midt i Sandørkenen.

En tysk Krigsfange var Tolk. Jeg maatte opgive, hvor jeg var født, og endvidere blev jeg spurgt, om jeg kunde tale Dansk. Hertil svarede jeg, at Dansk var mit Modersmaal. Tolken var meget utilbøjelig til at gengive, hvad jeg sagde; han mente ikke, at en tysk Soldat kunde have Dansk til Modersmaal, men da jeg bestemt holdt derpaa, saa maatte han lade det gaa videre.

De samme Spørgsmaal blev mig stillet angaaende to Kammerater, Hans Langholz, Dansker, og Henningsen, Sydslesviger, tysktalende, men af dansk Oprindelse.

Vi tre fik nu Ordre til at gøre os rejseklar, da vi skulde til Frankrig.

De tyske Krigsfanger kunde ikke begribe, hvorfor vi nu skulde have en bedre Behandling; de troede, vi var Overløbere og Forrædere. En Dag blev jeg kaldt hen til en Feldvebelløjtnant fra Flensborg. Til at begynde med forsøgte han med faderlige Formaninger, men da disse ikke rigtig gjorde Indtryk paa mig, saa truede han og lovede, at man nok skulde finde mig, naar Krigen var forbi. Jeg svarede kort, at jeg gerne skulde være til Tjeneste og opgav ham min Adresse, hvor jeg vilde være at finde efter Krigen. Herover blev Feldvebelløjtnanten meget forarget — das war unerhört. Efter denne Dag var der ikke mange af Tyskerne, som vilde have noget med mig at gøre. Undtaget var dog min særlige Ven og Kammerat Karl Richter, en Sachser, med hvem jeg, siden jeg rejste fra Tizi Ouzou, havde delt baade godt og

ondt. Vi var bedrøvet over, at vi nu skulde skilles. Afskeden faldt ikke saa let. Siden har jeg faaet oplyst, at min Ven bukkede under for Tropesygdomme og blev i Ørkenen.

Den 26. Juni 1915 afrejste vi tre, Hans Langholz, Henningsen fra Sydslesvig og jeg saa fra Biskra. Denne Gang gik Rejsen over Batna, Phillipvill og Marseille. I Marseille forblev vi i 4 Uger, og først den 29. Juli naaede vi Aurillac.

Vi havde en meget interessant Rejse; især var vi glade for Turen fra Ørkenen og ud til Havet; det var herligt at komme til at indaande den kølige og friske Luft oppe i Bjergene. Det var klar Maaneskinsnat, da vi kørte over Atlasbjergene.

Kort efter Afrejsen fra Biskra blev vi Vidne til et Græshoppeangreb. Saa vidt vi kunde se, strakte Angrebet sig over en Omkreds af flere Mil. Himlen var formørket af lutter Græshoppesværme, som slog sig ned over Engen og aad al Plantevækst, saa baade Korn- og Græsmarker var helt nøgne og sorte, og alle Blade paa Træerne var fuldstændig forsvundne.

I Oasen Gammel Biskra.

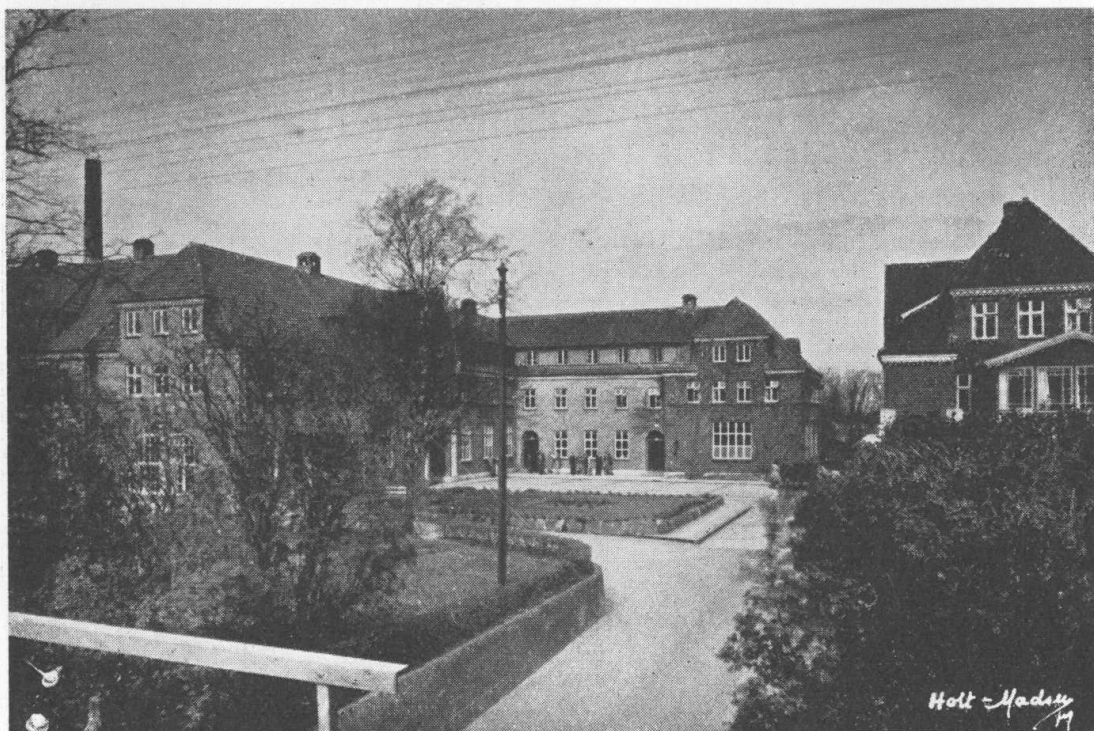
Araberne gjorde et haabløst Forsøg paa at afværge Angrebet over for mindre Anlæg med Grøntsager, men der var intet at gøre. Græshopperne er til Tider en frygtelig Plage.

Ogsaa ude i Ørkenen mødte vi Græshopper, men ikke i saa store Mængder, og derude har jeg ikke oplevet, at de gjorde særlig Skade. Araberne fangede Græshopperne, røgede og spiste dem. Ogsaa vi Fanger prøvede, idet vi mindedes en saa stor Mand som Johannes Døberen, der jo levede af Græshopper og Vildhonning; det lykkedes for nogle, ikke for alle.

I Aurillac kom jeg saa sammen med Landsmænd, og som bekendt fik vi jo her mange Fordele, og hermed var saa, ikke den længste,

men den drøjeste Del af Fangenskabet forbi. I August 1914 drog vi ud fra Flensborg i fuld Krigsudrustning og til Tonerne af »Schleswig Holstein meerumschlungen«, og i Foraaret 1919 blev vi hentet hjem af Danmark og blev paa ubeskrivelig lykkelig Maade modtaget i København. Det var store Oplevelser blandet med baade Sorg og Glæde — der var jo saa mange, som ikke kom med hjem.

Peter Slipsager,
Nørre Hostrup. Elev 1911—1912.

Skolegaarden set fra Banen.